

обов'язків громадянина, виконання функцій громадянина).

Компетентність у соціально-економічній сфері (аналіз власних професійних можливостей, орієнтування в сфері ринкових відносин, трудовому законодавстві, набуття навичок організації праці, знання норм трудової та колективної етики тощо).

Комунікативна компетентність (здібності, пов'язані з рішенням завдань здійснення взаємодії з іншими людьми при вирішенні політичних і соціальних проблем).

Компетентність у навчально-пізнавальній діяльності (самостійний пошук і отримання інформації з різних джерел, вміння її аналізувати, критично мислити тощо) та інші [3].

Питання громадянської освіти як чинника політичної соціалізації особистості, знайшли відображення в Концепції громадянської освіти України, Концепції громадянського виховання особистості, Державному стандарті базової та повної середньої освіти. У зазначених документах школа визначається осередком формування громадянськості, що має сприяти розвитку демократичної політичної культури, формуванню громадянської компетентності, політико – правових знань, політичних умінь, гідності та відповідальності людей, усвідомленню і прийняттю ними демократичних принципів життя та пріоритету прав людини.

Результатом громадянської освіти має бути формування людини, якій притаманні такі риси:

- відчуття власної гідності, шанування прав людини і вміння їх захищати;
- уміння мислити критично й незалежно, вимогливо ставитися до влади;
- відданість демократичним цінностям;
- політична освіченість;
- знання, визнання і дотримання законів;
- толерантність, готовність до компромісу, розв'язання конфліктів мирним шляхом;
- участь у громадських справах [4, с.27].

Отже, громадянська освіта повинна сприяти вихованню обізнаних, розумних, людяних і активних громадян, відданих цінностям і принципам демократії. Демократія ж вимагає від кожної людини відповідального самоконтролю. Їй не досягти своїх цілей, якщо громадяни не схильні брати участь у громадських справах. Тому, крім виборів і голосування, які є серцевиною демократії, громадяни повинні стати активними учасниками громадського і політичного життя.

Література та джерела

1. Ткачова Т.М. Громадянське виховання учнів в умовах промислового регіону / Тетяна Миколаївна Ткачова, Надія Миколаївна Чернуха. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 6
2. Куксенко С. Громадянська освіта в середній школі / Сергій Куксенко // Громадянська освіта. – 2001. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.osvita.khpg.org/ – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Информационное обеспечение процесса политической социализации молодежи в условиях российских реформ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dslib.net/. – Загол. з екрану. – Мова рос.
4. Громадянська компетентність учнівської молоді: шлях розвитку / Уклад.: А.О.Данильєв, Л.І.Дух, В.Г.Зарицька та ін. – Луганськ: СПД Резніков В.С., 2011. – С.27

Данная статья рассматривает гражданскую социализацию как фактора политической социализации. Особое значение в воспитании гражданина имеет гражданское образование как система обучения и воспитания личности, что предполагает создание условий для становления гражданской позиции, гражданской компетентности и приобретение опыта общественно-полезной деятельности в условиях непрерывного образования. Гражданское образование уже много лет является приоритетным направлением образовательных реформ в мире. Гражданское образование включает политические знания, которые знакомят с основами политического устройства государства, помогают разобраться в механизме функционирования современной демократии.

Ключевые слова: социализация, гражданское образование, гражданская социализация, политическая социализация, гражданская компетентность.

This article examines civil socialization as a factor of political socialization. Of particular importance in the education of a citizen is a citizenship education as a system of training and education of the person, which implies creation of conditions for the development of citizenship, civic competence and experience of public service in conditions of continuous education. Civic education has for a long time been a priority of educational reforms in the world. Civic education includes political knowledge which introduce the basics of the political system of the state, help to understand the mechanism of functioning modern democracy.

Key words: socialization, citizenship education, civic socialization, political socialization, civic competence.

УДК 316.472.47

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ»

Афанасьєв Дмитро Миколайович
м.Ужгород

У статті проаналізовано сучасні підходи до розуміння суті категорії «соціальний потенціал». Автор зосереджується на аналізі наукових джерел, які розглядають соціальний потенціал як характеристику соціальної взаємодії акторів. В дослідженні вказується необхідність розмежування понять «потенціал», «ресурси», «капітал», кожне з яких має власну сферу застосування.

Ключові слова: потенціал, соціальний потенціал, соціальні ресурси, соціальний капітал.

В загальних рисах термін «потенціал» означає приховані можливості. Широке його трактування полягає в тому, що потенціал розглядається як джерело можливостей, котрі можуть бути приведені в дію, та використання для вирішення різноманітних питань. Тобто можливості особи, підприємства, суспільства, які

ще не виявилися, або виявилися не повністю. Потенціал являє собою узагальнену характеристику ресурсів, прив'язану до простору і часу. Поняття «соціальний потенціал» є категорією соціології, тому проблема формування та реалізації соціального потенціалу в соціумі потребує наукової рефлексії.

Мета статті – розкрити теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «соціальний потенціал».

Початок соціологічних розвідок щодо окреслення поняття соціального потенціалу пов'язаний з працями Ф.Фукуями, П.Бурдьє, Д.ж.Коулмена, Р.Патнема. Серед вітчизняних дослідників дотичні питання розглядали С.Бабенко, Н.Тютюнник, М.Лесечко, А.Чемерис та інші.

Т.Бабан узагальнюючи думки різних авторів стосовно визначення категорії «потенціал», зазначає, що він уявляє собою наявні (реальні) або приховані сукупні можливості, ресурси, запаси

або джерела, що використовуються чи можуть бути використані або мобілізовані для досягнення певної мети, рішення певної задачі, виконання цілеспрямованої роботи в якій-небудь галузі, діяльності, сфері. З одного боку потенціал – це наявні можливості та ресурси, що є в наявності та використовуються або можуть бути використані для досягнення визначної мети. З іншого – це невикористані можливості підвищення ефективності виробництва чи діяльності. Тобто потенціал характеризується двома рівнями: досягнутим або наявним та перспективним [1].

Відзначимо, що можливості повною мірою не виражають сутність потенціалу. Суспільство, напрацьовуючи свій сукупний соціальний потенціал, може надавати людям усе нові і нові можливості. Проте, якщо у ньому інтереси особистості в ім'я суспільних інтересів приносяться і не виявляється належної турботи щодо розвитку її власного потенціалу, то розквітає утриманство, апатія і пристосовництво.

Відповідно, неправомірно отожднювати поняття «потенціал» із сукупністю можливостей. Не всі можливості, що відкрилися перед певною системою (суспільством, особистістю, наукою і т.д.), можуть характеризуватися як потенціал.

Ресурсне тлумачення поняття «потенціал» теж відзначається логічною недосконалістю, нерозміреністю. Під ресурсами слід розуміти деяку сукупність носіїв властивостей і характеристик, що мають значущість для функціонування тієї чи іншої системи і забезпечують її існування. Відповідно, всю складову потенціалу, що формується за рахунок ресурсів, можна визначити як ресурсний потенціал, який поділяється на актуальний і неактуальний. У випадку такої інтерпретації поняття «потенціал» дійсно буде містити у своєму змісті весь обсяг поняття «ресурси». Що ж стосується зворотнього зв'язку між цими поняттями, то, мабуть, потенціал не обмежується тільки ресурсами.

С.Бабенко стверджує, що важливим є змістовне розведення понять «потенціал», «ресурс» і «капітал». Якщо «потенціал» - це можливість, ймовірність застосування наявних ресурсів, які має соціальний актор (індивідуальний або груповий), то «капітал» - це реально затребувані в повсякденних практиках ресурси, які дійсно використовуються соціальними акторами для досягнення власних цілей і результатів соціальних практик. При цьому «ресурси» можуть бути і матеріальними (фінансові, технічні та ін), і особистісними (риса характеру, особисті якості, рівень освіти та ін), і соціальними (включеність у соціальні мережі, сімейний стан), і організаційними (приналежність до організацій, підприємствам, партіям та ін), і символічними (наявність звань, авторитету, кредиту довіри) [2].

Н.Тютюнник доводить, що терміни «капітал», «ресурс» і «потенціал» мають багато спільного. Всі вони означають «засіб», «можливість», якими можна скористатись. Але є ряд відмінностей. Капітал повинен відтворюватися та приносити прибуток. Ресурс – це теж засіб, можливості, якими можна скористуватися. Але ресурс може бути використаним, а може залишитися у запасі [3].

Соціальний потенціал - це ресурси, які спільнота може засвоювати. Межі засвоювання визначаються об'єктивними і суб'єктивними факторами. До перших відносяться доступність ресурсів, до других - готовність спільноти їх засвоювати. Російський дослідник О.Шкаратан визначає «потенціал» як «... присвоєні ресурси, які група здатна і готова застосувати у своїх інтересах і застосовує, спираючись на суб'єктивні фактори (традиції, моделі поведінки і т.д.) [4]. Що стосується потенціалу соціальних груп, що протистоять один одному в боротьбі за оволодіння ресурсами, наявними у даного соціуму, то він оцінюється за присвоєнням групою ресурсам, за об'єктивною можливістю та суб'єктивною готовністю оволодіти додатковими ресурсами, використовувати їх, нарощувати і т.д.

О.Шкаратан виділяє наступні компоненти соціального потенціалу:

1) кваліфікаційно-професійний потенціал (освіта, професійна підготовка, управлінський досвід), тобто вже наявний у даної групи людський капітал, здатність і готовність його застосовувати і нарощувати;

2) психофізіологічний і особистісний потенціал (стан здоров'я, працездатність, ціннісні орієнтації і мотивація);

3) соціокультурний потенціал (культурний капітал) - багатство у формі знань чи ідей, символів, моделей успіху, моделей ділової поведінки, споживчих стандартів, готовності і підготовленості до освоєння існуючих та формуванню нових символів і моделей поведінки;

4) власницький потенціал - масштаби і характер володіння різними видами власності (включаючи інтелектуальну і на власну робочу силу), здатність і готовність її захистити і примножити;

5) владний потенціал - готовність і здатність даної групи розпоряджатися не належними їй ресурсами.

В. Тарасенко вважає, що окремі „галузеві” визначення (наприклад, ресурсний потенціал, трудовий потенціал тощо) входять до об'ємніших понять, як, наприклад, „соціальний потенціал”, що характеризує сукупну енергію населення, яка проявляється під дією певних мотивів і стимулів [5]. Реалізація енергетичного потенціалу конкретної соціальної когорти також залежить від рівня сформованих потреб, домінуючих інтересів та нормативно-етичних норм, стандартів.

Російська дослідниця С.Штирбул стверджує, що соціальний потенціал є системою відносин, які не обмежуються ринковими і забезпечують формування нових стимулів і мотивів розвитку (соціального, економічного, культурного), інновацій, забезпечують нові форми з'єднання факторів виробництва і аллокації ресурсів; представляє собою синергетичний ефект від суми її складових. Соціальний потенціал є категорією, яка знімає протиріччя категорії «соціальний капітал», як активна перетворювальна сила, представляє собою синергетичний ефект від сукупності культурних, цивілізаційних, суспільних, економічних і природних факторів [6].

Українські дослідники М.Лесечко та А.Чемерис пропонують розглядати соціальний потенціал як суму суспільних та індивідуальних можливостей - демографічних, освітніх, професійних, соціально-інфраструктурних, працевлаштування та подібних. На їх думку, активний аспект соціального потенціалу визначається рівнем соціального капіталу. У свою чергу соціальний капітал поділяється на:

- репродуктивний соціальний капітал (обсяг позитивної соціальної роботи щодо відтворення соціального капіталу);
- продуктивний соціальний капітал (обсяг позитивної соціальної роботи, яка дає приріст соціального потенціалу);
- деструктивний соціальний капітал (обсяг негативної соціальної роботи нелегальними, кримінальними і девіативними структурами та окремими індивідуумами [7].

Соціальний потенціал можна віднести до системоутворюючих елементів життєдіяльності соціуму (в першу чергу, сучасної економіки), і оцінка його впливу на всі сторони суспільного життя стає сьогодні одним з імперативів соціологічної теорії і практики. При виробленні стратегічних напрямків суспільних перетворень необхідно спиратися на об'єктивні закономірності соціально-економічного, соціально-політичного, соціально-культурного розвитку, що складаються, в тому числі, і під впливом тієї ролі, яку відіграє соціальний потенціал.

Соціальний потенціал визначають як система відносин, які не обмежуються суто економічними, політичними, правовими або психологічними чинниками і забезпечують формування нових стимулів і мотивів соціального розвитку, забезпечують нові форми соціальної взаємодії та алокації ресурсів; представляє собою синергетичний ефект від суми її складових.

Соціальний потенціал діє на нано-, мікро-, мезо-, макро- та метарівнях, і на кожному рівні для нього характерні відповідні суб'єкти: на нанорівні - сім'я, на мікро-і мезорівнях – учасники спільнот, соціальних груп, на макрорівні – держава, соціальні класи, страсти, громадянське суспільство, на метарівні - людська спільнота в цілому.

На нанорівні соціальний потенціал повинен сприяти відтворенню людини, гармонійного розвитку особистості; на мікро- і мезорівнях соціальний потенціал повинен створювати єдиний інформаційний простір взаємодії і підвищувати ефективність комунікації; на макро- і метарівнях соціальний потенціал повинен підвищувати солідарність членів суспільства у вирішенні спільних проблем, виступати таким собі «соціальним клеєм».

Література та джерела

1. Бабан Т. Застосування категорії «потенціал» у сучасних економічних дослідженнях // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Вип. 127. – Харків: ХНТУСГ. – 2012. – с.53-59
2. Бабенко С.С. Соціокультурний потенціал трансформації пострадянського суспільства: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.01 / Бабенко Світлана Сергіївна; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
3. Тютюнник Н.С. Використання категорій «потенціал», «капітал» і «ресурс» у соціально-економічних дослідженнях [Текст] / Н.С.Тютюнник, О.А.Ігнатова // Економіка промисловості, 2012. – № 3-4 (59-60) – С.351-355
4. Шкаратан О.И. Социология неравенства. Теория и реальность [Текст] / Овсей Шкаратан. – М.: Издательский дом НИУ ВШЭ, 2012. – С.95
5. Тарасенко В.И. Социология потребления: методологические проблемы. [Текст] / Валентин Тарасенко. – К.: Наукова думка, 1993. – 288 с.
6. Штырбул С.А. Социальный капитал и социальный потенциал: субъекты и функции [Текст]: автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. экон. наук: 08.00.01 / С.А.Штырбул. – М., 2010. – 27 с.
7. Лесечко М. Соціальний капітал: проблеми розвитку і оцінки [Електронний ресурс] / М.Лесечко, А.Чемерис // Вісник Державної служби України. – №. – 2001. – Режим доступу: http://nads.gov.ua/control/uk/publish/article?jsessionid=E6394D6B3D0DC8BDF6A2C337F22EA68D?art_id=37661&cat_id=37402

В статье проанализированы современные подходы к пониманию сути категории «социальный потенциал». Автор сосредотачивается на анализе научных источников, которые рассматривают социальный потенциал как характеристику социального взаимодействия акторов. В исследовании указывается необходимость разграничения понятий «потенциал», «ресурсы», «капитал», каждое из которых имеет свою область применения.

Ключевые слова: потенциал, социальный потенциал, социальные ресурсы, социальный капитал.

In this article the contemporary approaches to understanding the content of the category of "social potential" have been analyzed. The author focuses on the analysis of scientific sources that consider social potential as a characteristic of social interaction of actors. The investigation shows the need to distinguish the concepts of "potential", "resources", "capital", each of which has its own scope.

Key words: potential, social potential, social resources, social capital.

УДК 378.046-021.64(410):364

**ДО ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Бартош Олена Павлівна
м.Ужгород

В статті проаналізовано денні програми підготовки магістрів соціальної роботи, які є на сьогодні 2-річними в Англії та 3-річними – в Шотландії. Північна Ірландія та Уельс не пропонують денні магістерські програми з підготовки соціальних працівників. Навчання у магістратурі передбачає слухання лекцій (особливо важливим вважається курс «теорія і практика соціальної роботи»), обговорення проблемних питань у невеликих групах, підготовку проєктів під керівництвом викладача, участь у семінарах. Також магістратура передбачає написання магістерської роботи. Серед проблем, на яких зосереджуються студенти для написання дисертації, є: побутове насильство; соціальна робота як відповідь на проблему проституції серед неповнолітніх; превентивна робота у підтримці добробуту людей похилого віку; роль соціальної роботи у функціонуванні дитячих центрів тощо.

Ключові слова: магістр соціальної роботи, соціальний працівник, навчальний план.

Соціальна робота досить сильно розвинена в багатьох західних країнах: США, Великій Британії, Бельгії та ін. На сьогодні у Великій Британії освітні послуги надають понад 160 університетів та коледжів [1], серед яких проблемою підготовки фахівців соціальної роботи займаються щонайменше 70 навчальних закладів, в яких відкрита спеціальність «соціальна робота».

Проблема підготовки соціальних працівників у Великій Британії стала предметом дослідження зарубіжних учених (М.Баркер (M.Barker), Дж.Лішман (J.Lishman), Б.Мундей (B.Munday), С.Шардлоу (S.Shardlow), Е.Янгхазбенд (E.Younghusband), а також українських та російських науковців (А.Капська, І.Козубовська, Р.Козубовський, Л.Міщик, В.Поліщук, Є.Холостова, С.Шпеник та

ін.).

Метою нашої статті є розглянути особливості теоретичної підготовки магістрів соціальної роботи за денною формою навчання у Великій Британії на сучасному етапі.

Структура підготовки дипломованих фахівців у Великій Британії до 2001-го року визначалася Центральною радою з питань освіти та підготовки у соціальній роботі (Central Council for Education and Training in Social Work), створеною у 1983 році. Вона припинила своє функціонування 1 жовтня 2001 року.

Після проведеної реформи на початку 2000-го року у Великій Британії її обов'язки були розподілені між національними радами з питань надання соціальних послуг у відповідних регіонах. Таким чином були створені: Загальна рада з питань соціального опікування (General Social Care Council) в Англії; Рада з питань піклування (Care Council for Wales) в Уельсі; Рада з питань надання соціальних послуг (Scottish Social Services Council) в Шотландії; Рада з питань соціального піклування (Northern Ireland Social Care Council) в Північній Ірландії [2].

На сьогодні у Великій Британії сформована досить цікава структура підготовки фахівців до роботи у соціальній сфері, представлена різномірною багатоступінчатою системою.

Підготовка соціальних працівників організовується та забезпечується університетами або коледжами у співпраці з різними типами соціальних агентств. Вони беруть на себе спільну відповідальність за відбір студентів, їх навчання і оцінювання, а також підтримку їх підготовки на сучасному рівні.

Денні програми з магістратури на сьогодні є 3-річними в Шотландії (див.табл.1) та 2-річними в Англії (див.табл.2). Північна Ірландія та Уельс не пропонують денні магістерські програми з підготовки соціальних працівників.